

ІДЕОЛОГІЯ ЛИЦАРСТВА – ФЕНОМЕН СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА ВТІЛЕННЯ ІДЕЇ КАЛОКАГАТІЇ: ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

*Кобзєва І.О., Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

Ідеали мають тривалу передісторію. Людській свідомості будь-якої епохи властива категорія ідеалу. Для досягнення особливості кожної культури, категорія ідеалу має глибоке значення для розуміння індивідуальної її специфіки, виходячи з властивих лише їй переваг і ціннісних орієнтирів. Продовж становлення людського суспільства неодноразово змінювалися погляди щодо ідеалу калокагатії. Поступово на зміну релігійно-міфологічному світогляду античності прийшов інший спосіб філософствування, пронизаний теологічною ідеєю. Теоцентризм (християнство) був основною рисою світогляду Середньовіччя. Людська особистість розглядалася в контексті ідеї Бога. Людина повинна була долучатися до Бога. У цьому мета і призначення людського життя, її виправдання і порятунок. Людина, яка пізнала Бога - отримує спасіння душі і така особистість зможе пізнати світ. Середньовічний соціально-філософський дискурс відрізняється від античного своєю морально-світоглядною парадигмою. Це була єдина епоха в історії розвитку людства, коли філософія, хай навіть і релігійна, придбала всесвітнє історичне значення, стала головною парадигмою і визначала весь хід історико-культурного розвитку цивілізації. Внутрішнє життя людини ставало основним предметом середньовічного соціально-філософського дискурсу, в якому вперше людська душа зводилася в ранг найвищої цінності. Внаслідок цього людська душа зводилася в ранг найвищого ідеалу. Антропологічна тематика християнської філософії, яка затвердила нові ідеали: віру, надію, любов, - проявилася в соціально-філософських концепціях А. Аврелія і Ф. Аквінського, які розкрили проблеми людської свободи,

внутрішнього екзистенціального світу людини і його взаємини з Богом, унікальності та цілісності людської душі. Бог у філософії Аврелія дуже персоналістичний і милостивий до людини. Гуманістичний ідеал Аврелія – свобода людської волі. Для Аквінського вищим ідеалом виступає благо.

Ідеологія лицарства – унікальний соціокультурний феномен європейського Середньовіччя, який формує антропологічний ідеал шляхетної людини та дослідження якого надзвичайно важливо в контексті досліджень різних аспектів середньовічного соціуму та втілення ідеї калокагатії.

Яким же повинен був бути лицар в епоху Середньовіччя? Ми виділили найголовніші риси які в сукупності визначають лицарський ідеал:

- 1) Лицар, завжди прислухався до внутрішнього голосу свого сумління, визнавав земну владу Бога, Святої Трійці та Діви Марії; як раз на цей благодатний ґрунт і спирається церква з XII століття.
- 2) Лицар повинен був бути юний, сильний і красивий. Ніяка фізична потворність не передбачалася у лицаря: ні в зрості, ні у вазі, ні в рисах обличчя, хоча «норма» і не була чітко визначена. Але ці якості розквітають лише при наявності свободи і ця свобода народилася в Середньовіччі, оскільки саме вона була рушійною пружиною лицарства. Обоожнювання тілесної привабливості в лицарському спорті та придворних модах, і було наполегливим культивуванням прекрасного життя у формах героїчного ідеалу. Шанування природи було занадто слабким, щоб можна було з повною переконаністю служити голій земній красі в її чистому виді, як те було властиве грекам.
- 3) Лицар повинен бути ввічливим і чемним за для пом'якшення суворості ратника. Ці риси закладалися в основу виховання молоді, яка прагнула до лицарського звання. Авжеж, це було наслідком впливу християнства.
- 4) Лицар завжди вірний своїм зобов'язанням по відношенню до рівних собі, тому серед лицарів були широко поширені різні лицарські обітниць, клятви, угоди, які супроводжувалися спеціальними жестами. При цьому лицарським клятвам і обітницям надавався характер публічності (спрямованість на зовнішній прояв).
- 5) Лицар повинен був підтвердити благородність свого родоводу, середньовічний лицарський ідеал був спрямований до благородного образу людської досконалості, спорідненої грецької калокагатії, який заслужено користується репутацією аристократичного ідеалу. Усі особи, що задовольняли генеалогічним вимогам, отримували лицарські звання. Але іноді в лицарі по-

св'ячували за виняткові військові подвиги. Крім того, можна було - і це траплялося все частіше у міру розвитку міст і посилення їх значення - купити цей привілей. Але в куртуазній літературі герой неодмінно блищав чудовим генеалогічним древом.

- 6) Лицарська ідея прагне бути і етичним ідеалом: середньовічне мислення здатне відвести почесне місце тільки такому життєвому ідеалу, який наділений благочестям і доброчесністю.
- 7) Лицар повинен бути закоханий в прекрасну даму. Любовне служіння, культ дами були свого роду релігією лицарства. Жіноча любов була тим палаючим жаром, який вносив живе тепло в цю складну єдність почуттів і ідеї. Середньовіччя вірило у виховну роль любові до дами серця. Любов до жінки повинна облагороджувати лицаря. Вона підносить лицаря, має його до ще більшої відваги, щедрості, педантичності в питаннях честі, до красномовства і поетичного дару, до вірності лицарським цінностям.

В подальшому тип відносин з Прекрасною Дамою з вищого суспільства отримало назву куртуазної любові. І саме торкаючись цієї прекрасної форми, як куртуазний (від фр. court – «двір») етос («ввічливість», «чемність» і правила їх вираження по відношенню до жінок) ми можемо бачити відродження античної ідеї калокагатії. Мораль і устої з'єднуються з естетикою, вишуканою формою зовнішньої поведінки. Вплив платонізму, аристотелізму, Цицеронізму відчувається у зближенні етики та риторики, моралі та освіченості, доброчесного і прекрасного, прагненні до гармонійного поєднання «дисципліни» і «декору», в підкресленні естетичних аспектів доброчесності. Куртуазна моралістика і філософія як би намагаються довести, що освічений придворний, володар «прекрасної душі», видимої і зовні, може грати політичну, представницьку, дипломатичну ролі.

Отже, ми бачимо, що Бог, честь і жінка стали девізом усіх лицарів, гідних захисників вітчизни.

З усього цього виходить, що Середньовіччя створило соціальний і моральний ідеал, прагнучи наблизитися до нього в житті: красивий лицар, сильний, хоробрий, вірний і великодушний, особливо по відношенню до поверженого ворога, що не зраджує даному слову навіть при загрозі життю, що поклоняється тій, кого любить і від якої чекає милості, - один із самих благородних людських типів, придуманий людським розумом. В Середньовічному лицарському ідеалі вбачається орієнтовність на античне досягнення ідеалів «калока-

гатії», класичної рівноваги тіла і духу, злитих в людині воедино в гармонійно розвинену особистість.